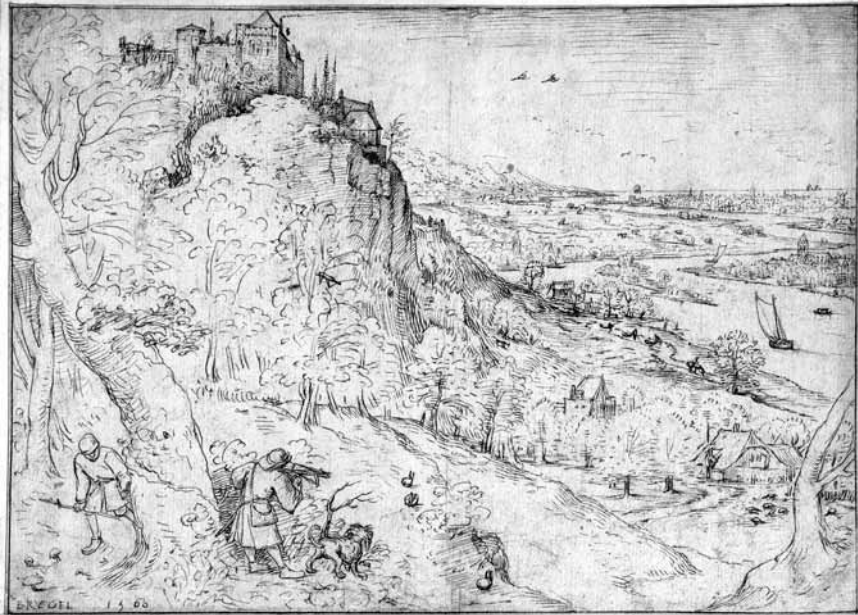


[B] **VERZAMELEN ALS LEVENSDOEL. DE BIOGRAFIE VAN KUNSTCOLLECTIONEUR FRITS LUGT**

De kunstcollectie van Frits Lugt (1884-1970) in Parijs is al een halve eeuw een begrip. De verzameling is vooral bekend vanwege het grote aantal tekeningen van Rembrandt en zijn school, de zeldzame Nederlandse en Vlaamse tekeningen uit de zestiende en zeventiende eeuw (waaronder Pieter Bruegel, Hendrick Goltzius, Jacques de Gheyn II, Rubens en Van Dyck) en Italiaanse tekeningen (waaronder Pisanello, Leonardo da Vinci, Raphael en Tiepolo). Onder de autografen bevinden zich brieven van Michelangelo, Dürer en Rembrandt en geïllustreerde brieven van Manet, Gauguin en Van Gogh.

Verzamelen en documenteren zat de stichter van deze verzameling in het bloed. Toen hij acht jaar oud was, maakte hij een catalogus van zijn eigen verzameling *curiosa*, die mede uit schelpen en bijzondere stenen bestond en die hij "Museum Lugtius" noemde. Vanaf zijn tiende bezocht Frits regelmatig het Amsterdamse prentenkabinet, waar hij tot schrik van de conservatoren zeventiende-eeuwse tekeningen wilde zien. Toen hij naar de catalogus vroeg en hoorde dat die niet bestond, begon hij de tekeningen in het Prentenkabinet maar zelf te catalogiseren; op vijftienjarige leeftijd was hij al tot de J van Jordaens gekomen en had hij 955 beschrijvingen voltooid. Op zijn veertiende schreef Frits een biografie over Rembrandt waaraan hij eigen illustraties toevoegde plus een index en jaartallenlijst. Op zijn vijftiende deed hij op een veiling zijn eerste aankopen, waaronder een door Rembrandt geëtit portret van de schoonschrijver Lieven van Coppenol.

Dit en heel veel meer staat te lezen in de vuistdikke biografie van Frits Lugt, geschreven door Freek Heijbroek, conservator bij het Rijksprentenkabinet. Het boek is uitermate goed gedocumenteerd en rijk geïllustreerd met documenten, kunstwerken, familiefoto's en ook met eigenhandige tekeningen van Frits Lugt, die in zijn jonge jaren kunstenaar wilde worden. Heijbroek had de beschikking over het uitgebreide archief in Parijs en heeft – voor zover nog mogelijk – gesproken met familieleden en bekenden van de Lugts. Regelmatig is in het boek ook Frits zelf aan het woord, want hij was een groot briefschrijver. Opmerkelijk is dat hij



Pieter Bruegel de Oude, *De hazenjacht*, pen in grijsbruin, opgewerkt door latere hand met penseel in grijs, over een schets in zwart krijt, 214 x 299 mm, Foto Fondation Custodia, Collectie Frits Lugt, Parijs.

nooit kunstgeschiedenis studeerde, maar zich als kunstkenner zo vroeg bewezen had dat hij al op zestienjarige leeftijd voortijdig de Hogere Burger School kon verlaten om te gaan werken bij het bekende Amsterdamse veilinghuis Frederik Muller & Co. In 1910 huwde hij Jacoba (To) Klever, de dochter van één van de vennoten van de Steenkolen Handels Vereeniging, die zijn liefde voor de kunst vanaf het begin deelde. In hun brieven doen ze uitgebreid verslag van hun huwelijksreis, die hen naar Parijs, Tunesië, Algerije en Spanje voerde. Daar bezochten zij musea en antiquairs. En passant kochten ze in Paris een kapitaal stilleven van Willem Kalf, dat Lugt echter aan Muller & Co. moest afstaan.

In 1915 bleek er voor Lugt door de slechte financiële situatie bij dat veilinghuis geen plaats meer te zijn. Maar door zijn huwelijk was hij financieel redelijk onafhankelijk geworden. Hij was nu niet alleen in staat om zelfstandig in de kunsthandel door te gaan, maar ook om aan een eigen collectie te bouwen. Ook hierin werd hij door zijn echtgenote met groot enthousiasme gesteund.

Bij de opbouw van zijn verzameling ging vanwege de betaalbaarheid Lugts belangstelling vooral uit naar prenten, tekeningen en zeldzame oude (vaak geïllustreerde) boeken. Zijn verzamelactiviteiten gingen hand in hand met zijn activiteiten als kunsthandelaar en adviseur van verzamelaars. Daarin was hij bijzonder gewiekst. Door zuinig in te kopen en goed te verkopen wist hij extra geld vrij te maken voor aankopen voor zijn eigen verzameling, die in snel tempo omvangrijker werd. Lugt had veel contact met handelaren en verzamelaars en was bij bijna elke belangrijke Europese veiling aanwezig. Ook met museumconservatoren bouwde Lugt een goede vertrouwensrelatie op. Soms verkreeg hij door ruil belangrijke kunstwerken uit openbare verzamelingen, die hij aan zijn eigen collectie kon toevoegen. Door het ruilen van afdrukken met particuliere verzamelaars werd zijn eigen collectie Rembrandt-etsen steeds beter van kwaliteit en wist hij die vrijwel compleet te krijgen. Alleen voor de obscene prentjes had Lugt geen belangstelling. Rembrandts *Copulerende monnik in het korenveld* werd pas na zijn dood aangekocht.



Rembrandt Harmensz. van Rijn, *Interieur met Saskia in bed*, pen in bruin, gewassen in grijs en bruin, 142 x 177 mm, Foto Fondation Custodia, Collectie Frits Lugt, Parijs.

Bij zijn aankopen maakte Lugt duidelijke keuzes wat betreft kunstenaar en thematiek. In maniëristische grafiek met wulpse godennaakten was hij bijvoorbeeld niet geïnteresseerd, wel in landschappen en portretten. Maar alles wat hij aankocht, demonstreert zijn werkelijk verbluffende oog voor kwaliteit. En hoewel hij vond dat kunst in de eerste plaats vanuit gevoel en ouderwets “kennerschap” benaderd moest worden, wist hij heel goed hoe belangrijk kunsthistorische kennis en een goede documentatie zijn. Hij publiceerde verschillende boeken die nog steeds standaardwerken zijn, zoals zijn catalogi van de Hollandse en Vlaamse tekeningen in Parijse openbare verzamelingen, een overzicht van veilingcatalogi (het *Répertoire des catalogues de ventes publiques*) en een overzicht van verzamelaarsmerken op tekeningen en prenten (*Les Marques de Collections de dessins et d'estampes*), dat nu ook digitaal beschikbaar is en waaraan nog steeds wordt gewerkt. Desondanks weigerde hij in 1947 een eredoctoraat van de Universiteit van Amsterdam. In een uitgebreide brief aan de universiteit gaf hij daarvoor argumenten, zoals

“dat de universiteit niet de ware kweekplaats is voor zijn vak”, dat de ware leermeester de praktijk is en aanleg de enige beslissende factor. De weigering was een beetje pijnlijk, omdat de aankondiging van het eredoctoraat al in de kranten had gestaan. Zijn vriend en oud-assistent, de hoogleraar J.Q. van Regteren Altena, die de zaak in gang had gezet, zal zich bij die afwijzing – op zijn zachtst gezegd – zeer ongemakkelijk hebben gevoeld, zoals Heijbroek fijntjes opmerkt, ook omdat Lugt in de bewuste brief zijn hart lucht ten aanzien van de onwetendheid die hij het merendeel der doctoren en professoren toeschreef. Kennelijk wilde Lugt liever geen afbreuk doen aan zijn reputatie en positie als kunsthistorische *selfmade man*. Andere onderscheidingen, zoals de Zilveren Anjer van Prins Bernhard, de gouden eremedaillon van de Universiteit van Utrecht en het commandeurschap van het Légion d’Honneur zou Lugt later wel accepteren.

Heijbroek doet ook uitgebreid de familiegeschiedenis uit de doeken. Frits en To kregen vijf kinderen, van wie één zoon ziekelijk was en

op zeventienjarige leeftijd overleed. Maar de lezer krijgt niet de indruk van een hecht familieleven. Frits vertoefde veel in het buitenland, daarbij vaak vergezeld door To. Tijdens de oorlog wist Lugt het kostbaarste deel van zijn verzameling veilig te stellen en verbleef het echtpaar in de VS. Bij terugkeer bleken de in Nederland achtergelaten bezittingen verkwanseld te zijn door een “foute” secretaris-beheerder. Het terugzoeken en terugclaimen van het kleinste stukje huisraad wordt door Heijbroek gedetailleerd beschreven. Na de oorlog zette het echtpaar zijn plan door om de collectie na hun dood als één geheel te behouden. In 1947 werd de Stichting Fondation Custodia opgericht, die tot op heden de Collectie beheert. Na vergeefse pogingen om in Nederland een goede plek voor hun kunstverzameling te vinden kocht het echtpaar in 1957 het pand aan in de Rue de Lille in Parijs. In het achterhuis werd de kunstcollectie gehuisvest, in het voorhuis kwam het cultuurcentrum van het Institut Néerlandais, dat de Lugts in hetzelfde jaar oprichtten, in samenwerking met de Nederlandse overheid. In de zalen van dat Instituut, dat actief culturele activiteiten organiseert, zijn nog steeds en met grote regelmaat de door de Fondation Custodia georganiseerde tentoonstellingen te zien. Want na Lugts dood in 1970 hebben de opeenvolgende directeuren met hun staf de collectie door aankopen verder uitgebouwd en door indrukwekkende publicaties en tentoonstellingen toegankelijk gemaakt.

Heijbroeks gedegen onderzoek heeft geen schandalen of pikante bijzonderheden onthuld. Dat had ook geen mens verwacht. Het is duidelijk dat Frits en To slechts één doel voor ogen stond: een kwalitatief zeer hoogstaande kunstverzameling bijeenbrengen en die bijeenhouden. De ondertitel, *Leven voor de kunst*, had hun streven niet beter kunnen verwoorden.

ILJA VELDMAN

www.fondationcustodia.fr

J.F. HEIJBROEK, *Frits Lugt 1884-1970. Leven voor de kunst*,
Uitgeverij Thoth, Bussum & Fondation Custodia, Parijs,
2010, 480 p.